Bütün Yapıtları - 3

PLATON

İON

Eski Yunancadan çeviren: Furkan Akderin

say

PLATON

İON

Bütün Yapıtları - 3

Say Yayınları
Platon / Bütün Yapıtları - 3

İon
Özgün Adı: Ιων

Yayın hakları © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılan kısa alıntılar hariç yayınevinden yazılı izin alınmaksızın alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-975-468-924-2
Sertifika no: 10962

Eski Yunancadan çeviren: Furkan Akderin
Yayıma hazırlayan: Ahmet Cevizci
Yayın koordinatörü: Levent Çeviker

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık
Topkapı-İstanbul
Tel.: (0212) 674 93 54
Matbaa sertifika no: 22858

1. baskı: Say Yayınları, 2010
2. baskı: Say Yayınları, 2017

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

Genel dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

PLATON

İON

Bütün Yapıtları - 3

Eski Yunancadan çeviren:
Furkan Akderin

Yayıma hazırlayan:
Ahmet Cevizci

SAY

İÇİNDEKİLER

Platon'un Hayatı ve Eserleri 7
Önsöz 19
İON 31
Kaynakça 59

PLATON
HAYATI ve ESERLERİ

Ahmet Cevizci

Platon, düşünce tarihinin hiç kuşku yok ki en önemli ve etkili filozoflarından biridir. 20. yüzyılın en önde gelen filozof ve matematikçilerinden biri olan A. N. Whitehead, "bütün bir felsefe tarihinin Platon'a düşülmüş dipnotlardan ibaret bir süreç olarak okunması gerektiğini" ileri sürerken, aslında bu etki ve öneme işaret ediyordu.

Gerçekten de Platon, başka her şey bir yana felsefenin kurumsallaşmasına, felsefenin gelişimi açısından vazgeçilmez bir şey olan yazılı geleneğin oluşmasına yaptığı katkı açısından önem taşır; Aristoteles gibi büyük bir filozofun hocası veya Aristoteles gibi bir filozofu ortaya çıkaracak olan geleneğin kurucusu olmak bakımından önem arz eder. Platon, iki dünyalı metafiziğiyle bütün bir Ortaçağ düşüncesini belirleyecek olan öte dünyacı ya da idealist felsefe geleneğinin başlatıcısı olmak, Hıristiyan Ortaçağ felsefesine en azından Aziz Augustinus, İslam düşüncesine de en azından Fârâbî üzerinden etki etmek bakımından ayrıca önemlidir. Platon, düşünce tarihi boyunca ele alınacak tüm problemleri yüzlerce yıl öncesinden ele almış ve düşünce tarihinin ilk büyük felsefi sistemini inşa etmiştir.

HAYATI

Platon, 427 yılında, Atina'da soylu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Sadece annesi tarafından değil, babası tarafından da Atina'nın en soylu ailelerinden birine mensuptu; nitekim babasının soyu Kodros'a, annesinin soyu Solon'a kadar gidiyordu. Anne tarafından Otuzlar Cuntası'nın önemli isimlerinden olan Kharmides ve Kritias'ın akrabasıydı. Bundan dolayı, çocukluğu ve gençliği aristokratik bir ortamda, edebiyat ve felsefeye dönük ilginin gelenekselleşmiş olduğu bir çevrede geçmişti.[1] Grek aristokrasisinin gelenek ve normlarına göre yetiştirilen Platon, askerlik görevini, yine zengin bir ailenin çocuğu olması dolayısıyla, muhtemelen süvari birliğinde yapmıştı.

Yine Grek aristokrasisinin geleneklerine göre jimnastikle de uğraşmış olan Platon'un gerçek adı, büyükbabasının isminden dolayı Aristokles'ti. Göğsünün genişliğinden dolayı Platon lakabını almıştı. Diogenes Laertios'un belirttiğine göre, gençliğinde lirik ve dramatik şiirler yazmış ve bir ozan olmayı istemiş olan Platon, bu türden bütün eserlerini ve tragedyalarını, Sokrates ile tanıştıktan sonra yakmıştır.[2] Sokrates'in öğrencisinin şairlerin sözde bilgisi veya bozuk politikacıların demagojisiyle yetinmesi mümkün görünmüyordu. Platon, yine Sokrates'le tanışmadan önce doğa felsefesiyle meşgul olmuş, doğa filozoflarının eserlerini incelemenin yanında, Herakleitosçu Kratylos'un öğrencisi olmuştu. Yakınlarının teşvik ve telkinlerine rağ-

1 E. Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi*, Çev. A. Aydoğan, Say Yayınları, 2004, İstanbul, s. 164.

2 Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, Çev. C. Şentuna, III 5, YKY, İstanbul, 2002.

men, politik kariyerinden olduğu kadar, tragedya yazarlığı ve doğa felsefesi araştırmalarından da vazgeçmesini temin eden şey, hep aynı neden, yani onun Sokrates'le tanışması olmuştur. Sokrates ile kurduğu yakın münasebet, onu sadece doğa felsefesinin değil, tragedya ve politikanın da çürük zemininden uzaklaştıran en önemli etken olmuştur.

Platon, Atina'nın gücünün ve ihtişamının dorukta olduğu döneme tanıklık edememişti; ama Perikles demokrasisinde, politik gerileme ve moral çöküntünün tohumlarını bütün açıklığıyla gözlemledi. Makedonya kralı Philippos'un Yunan kent devletine nihai darbeyi indirdiği tarihten on yıl önce ölmüştü. Hayatının akışını değiştiren birinci olay Sokrates'le tanışması olduysa, ikincisi söz konusu koşullar altında hocasının başına gelenler oldu. *Mektuplar*'da özellikle de *Yedinci Mektup*'ta cunta idaresi sırasında Atina'nın yaşadığı tarihsel olayları anlatan Platon, cunta üyelerinin başlangıçta beyan etmiş oldukları niyetlere sadık kalacaklarını ve devleti adalet yoluna sokacaklarını düşündüğünü, fakat diktatörlüğün sonuçlarına ve tiranların "eski dostlarından birine, gelmiş geçmiş en adil insana" reva gördükleri muameleye tanık olunca, ne kadar büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını ifade eder.[3] Bir süre sonra demokrasi yeniden tesis olunca, demokratik idarenin başlangıçtaki dikkati ve özeni karşısında yeniden umutlanan Platon'un son umutlarını da Sokrates'e verilen ölüm cezasının infazı tüketmiştir. Platon işte bu dönemde, politik krize bildik reformlar yoluyla bir çözüm bulunamayacağına, hasta ve aciz devlete anayasa ya da rejim değişik-

3 Platon, *Mektuplar* 324b.

liğinden ibaret bir ıslah teşebbüsünün en küçük bir yararının olamayacağına kanaat getirdi. Çağdaş politikada mevcudiyetini tespit ettiği iki büyük kusurun, Yunan uygarlığının daha önceki dönemlerde yükselişinde etkili olan demokrasinin sonunu hazırlamasının kaçınılmaz olduğunu düşünmesine yol açtı. Her şeyden önce, bilgi kılıfı altında ortaya çıkan cehaletin demokraside uzman ve profesyonelin değil, vasat ve amatör olanın hâkim olmasıyla sonuçlandığını savunan Platon açısından demokrasi, Atina'da sadece cahilin hatalı yönetme hakkı anlamına geliyordu.

Platon'un çağdaş politikada teşhis ettiği ikinci büyük kusur, devletin kurum ve hizmetlerinin kendi bencil çıkarlarının peşinde koşanlar tarafından doldurulmasına yol açan azgın bireycilik ruhuydu. Özel olarak oligarşinin kendine özgü yanlışını veya olumsuzluğunu ifade eden söz konusu bireycilik, ona göre, her kent devletinin zengin ve fakir, tahakküm edenler ve bastırılanlar olarak ikiye bölünmesiyle sonuçlanmıştı. Toplumu ve devleti düşman kamplara bölen bu durum ve olumsuzluğun temelinde ise, politikaya da sirayet eden madde ya da para aşkı vardı. Demokrasiye özgü cehalet ya da amatörlük ile oligarşinin olduğu kadar demokrasinin de bir özelliği olan politik çıkarcılık ve bireycilik, onun gelecekte hedef alacağı düşmanlar olarak Platon'un bilincine, işte bu dönemde yerleşmiş olmalıdır.

Antik kaynakların bildirdiğine göre, Sokrates'in infazının ardından Platon diğer Sokratesçilerle birlikte, muhtemelen güvenlik nedeniyle, Megaralı Eukleides'in yanına sığınır.[4] Sonraki on iki yıl boyunca, büyük ölçüde Sokra-

4 Diogenes Laertios, *a. g. e.*, III 6.

tik diye nitelediğimiz ilk dönem diyaloglarını yazar ve bu arada, gözlem ve deneyim yoluyla görgüsünü artırma ve düşüncesini derinleştirme yönünde kimi teşebbüslerde bulunarak seyahat eder. Gittiği ilk yer matematik bilgisini geliştirmesine imkân sağlayan, daha sonra *Devlet*'te savunacağı genel veya sınıflar arası bir iş bölümü ilkesini öğrendiği "kadim harikalar diyarı" Mısır'dır. İkinci yer ise meşhur matematikçi Theodoros ve Tarentumlu bilumum Pythagorasçılarla tanışmasını sağlayan İtalya'dır. Burada Philolaos ve ona bilim, felsefe ve politikanın ideal bir sentezine erişme yönünde önemli açılımlar sağlayan Arkhytas'la tanışan Platon, özellikle Arkhytas'ın aracılığıyla I. Dionysios'un sarayına takdim edilir. Muhtemelen prens üzerinde tesis edeceği nüfuzdan faydalanarak, bu dönemde, politik fikirlerini önemli ölçüde hayata geçirmeyi ümit etmişti. Sadece I. Dionysios ile değil, prensin karısının kardeşi Dion ile kurduğu ilişkiye de dayanarak bu yönde iki ayrı girişimde bulundu. Özellikle II. Dionysios üzerinde uygulamaya çalıştığı filozof-kral tipi, mutlak bir başarısızlıkla sonuçlandı. İdealist bir ahlakçı filozof ile hırslı bir aksiyon adamının bir araya gelmesi daha baştan imkânsız gibi görünmesine rağmen, yılmayan Platon'un bütün denemeleri başarısızlıkla sonlandı ve en nihayetinde hayatı tehlikeye girdi. Böyle bir Sicilya seyahati dönüşünde, Atina ile savaş halindeki Aigina'da karaya çıkan filozof, burada esir alınarak satılmak üzere köle pazarına çıkarıldı. Tam bir rastlantı eseri olarak, dostlarından birinin –bazı kaynaklara göre Elisli Phaidon'un, bazı kaynaklara göre Pythagorasçı Arkhytas'ın– fidyesini ödemesi sayesinde özgürlüğüne kavuşan Platon'un, bundan sonra bu türden

tehlikelerden uzak durmaya karar verdiği, politikayla sadece teorik düzeyde ilgilenmeyi seçtiği söylenebilir.

Platon, geri ödemeye kalkıştığı fidye parasını Arkhytas veya Phaidon'un kabul etmemesi üzerine, bu parayla meşhur Yunan kahramanı Akademos'un sığınağı ya da mezarının hemen yanı başındaki bahçeyi satın alarak *Akademi*'yi kurdu. İşte burası, en azından Avrupa'nın ilk büyük eğitim ve araştırma merkezi olmuştur. Hukuki bir statü kazanabilmek için dini bir cemaat olarak organize olan ve yıkıldığı MS 529 yılına kadar Platonculuğun merkezi olma işlevi gören okula, Platon zamanının bütün önemli bilimadamı ve filozoflarını toplamıştı. Matematik, astronomi, doğa bilimleri, retorik, mantık, politika ve metafiziğin belli başlı araştırma konuları ya da alanları olduğu okulda, felsefeye yaklaşım tarzı daha ziyade geometri yoluyla gerçekleşen matematiksel bir yaklaşımdı. Nitekim Bizanslı bir dil âliminin belirttiğine göre, Akademi'nin kapısına "Geometri bilmeyen buradan içeri giremez!" diye yazdırmıştı.

Onun Akademi'sinin durumu ve felsefeye yaklaşımı, İsokrates'in ondan kısa süre önce kurulmuş olan okuluyla kıyaslandığı zaman daha iyi anlaşılabilir. Platon gibi fiili ya da gündelik politikadan, politik hayattan uzak duran ve okulunda Yunan dünyasının ihtiyaç duyduğu politik danışmanları yetiştirmeyi amaçlayan İsokrates Protagoras ve Gorgias gibi yaşlı Sofistlerin öğrencisi olmuştu.[5] İsokrates kesin bilginin imkânsız olduğu inancından hareketle, retorik sanatına ağırlık vermişti. Bu yüzden felsefeyi pratik bir konu olarak değerlendiren ve beşeri kültürün bir

5 Bkz., F. Coplestone, *A History of Greek Philosophy*, Burns Oates and Washbourne Ltd., London, 5th edit., s. 130.

ürünü olarak gören İsokrates, insanın dünyasının, dilin (*logos*) kültürel ve moral değerleri aktarmasından ve bütün eylemlerin özde linguistik birer edim olmasından dolayı, gerçekte dilin dünyası olduğu inancıyla, ruhu eğitmek ve insana politik meclislerde güzel konuşabilme yeteneği kazandırmak istiyordu. Bu açıdan bakıldığında, İsokrates retoriğe dayalı bir eğitim idealini temsil etmekteydi.

Platon ise hiç kuşku yok ki felsefi bir eğitim idealinin temsilcisi oldu. Fakat bilimsel çalışmalara yaptığı tüm vurguya rağmen, Platon'un eğitiminin ve okulunun nihai ve en yüksek amacı, etiko-politik bir amaçtı. Yunanistan'ın hemen bütün filozofları gibi, o da, eylemle sonuçlanacak, belli bir eyleme vücut verecek bilgiyi aktarmak ve bir hayat tarzı kazandıracak veya doğru ve ahlaki bir hayat için güçlü ilhamlar verecek felsefeyi öğretmek istiyordu. Onun felsefesi her şeyden önce ruhun dönüşümünü, ikinci olarak da insanlığın hizmetinde olmayı amaçlayan bir felsefeydi. Platon'a göre, söz konusu dönüşüm bir tür duygu yoğunluğuyla aniden gerçekleşecek bir şey olmayıp, gözün bilim eğitimi yoluyla ışığa yavaş yavaş çevrilmesinden meydana gelmekteydi. İşte bu noktada İsokrates'ten tamamen ayrılan Platon, bununla birlikte, Akademi'nin gerçekleştireceği hizmet konusunda İsokrates'le aynı şeyi düşünüyordu. Başka bir deyişle, gerek Platon gerekse İsokrates felsefi görüşleri bakımından farklılık gösterseler dahi, onun kültüre vurgu yaptığı yerde Platon bilime önem vermiş ve onun bir retorik eğitimi vermeye çalıştığı yerde Platon bilim eğitimi vermeye çalışmış olsa da, pratikte aynı amacı, Yunan kent devletinde kötü giden her şeyi yoluna koyma amacını paylaşıyorlardı. Her ikisi de mo-

narşinin yanında olan bu iki adam, ideallerini hayata geçirecek yöneticiyi bulmaya çalışmaktaydı.

Platon'un amacı, hukuk ya da retorik yoluyla değil, iyi eğitilmiş aklıyla yönetecek filozof-kralı eğitmekti. Akademi, devlet adamları ve yasa koyucular ortaya çıkaracak, bilim ve felsefe temelli politika eğitimi veren bir kurumdu. Platon, burada yetiştirdiği öğrencilerini, başka devletlere resmi ve politik görevler için gönderdi. Özetle, Akademi, Helenistik dönemin sonuna kadar Yunan dünyasına hukuki ve politik bakımdan şekil vermeye çalışan en önemli merkez oldu.[6]

ESERLERİ

Platon, sadece düşünce tarihinin ilk büyük sistem kuruculardından biri olan büyük ve önemli bir filozof değildir; o aynı zamanda İlkçağdan, tüm eserleri günümüze erişmiş olan ilk filozoftur. Platon öldüğü 347 yılına kadar Akademi'de gerçekleştirmiş olduğu eğitim ve araştırma faaliyeti dışında, geniş kesimler için birtakım eserler yazmıştır. Başka bir deyişle, Akademi'de ele alınan konular, öğretilen dersler kurumun kalın duvarları içinde kalırken, Platon dışarıdaki insanlar için de birtakım popüler eserler kaleme almıştır. Platon, muhtemelen Sokrates'in ölümünden hemen sonra yazmaya başlamış ve diyalog tarzında otuz kadar eser vermiştir. İmparator Tiberius'un sarayından olan astrolog Thrasyllos'a atfedilen bir yönteme göre, diyaloglar gelenekte veya o zamanlar, yayımlanış sırası iti-

6 A. E. Taylor, *Plato, The Man and His Work*, London, Methuen, 7th ed. 1977, s. 5.

bariyle dörtlüler halinde sınıflanırmış.[7] İlkçağda yapılan söz konusu sınıflamalar dışında, diyalogların 19. yüzyıldan itibaren yeni baştan ele alınıp, birtakım ölçütlere göre tekrar sınıflandırıldıkları söylenebilir. 19. yüzyıldan başlayarak, özellikle Almanlar ve bu arada İngilizler ve Fransızlar tarafından gerçekleştirilen filolojik ve felsefi araştırmalarda dört ölçüt temel alınmıştır: Dışsal, içsel, edebi ölçütlerle stilometri.

Dışsal ölçütler temel alındığında, antik kaynaklardan örneğin Aristoteles'ten, Numenius'tan, Sextus Empirikus'tan Platon'a yapılan atıflarla, diyaloglarda gördüğümüz birtakım çağdaş kişi ve olaylara yapılan göndermeler, diyalogların birbirlerine yaptıkları referanslar titizlikle incelenmiş ve Sokrates'in mahkûmiyeti ve ölümü, filozofun İtalya seyahatleri, Akademi'nin kuruluşu gibi, Platon'un hayatında önemli yer tutan değişik olaylar göz önüne alınmıştır. Buna karşılık diyaloglarda ortaya konan öğretilerin belirlediği içsel ölçütler söz konusu olduğunda, Platon yorumcuları Platon'un etik, eğitim, politika, metafizik, psikoloji, mantık, epistemoloji ve diyalektik konularındaki görüşleriyle, onun düşüncelerinin bu konularda geçirdiği değişimleri analize tabi tutmuşlardır.

Diyalogların kronolojisini belirlemede edebi ölçütleri ön plana çıkartan üçüncü tür araştırmalar ise eserlerin edebi kalite ve değerini, Platon'un diyaloglarda kullandığı diyalog ve yazım tekniğini göz önüne almışlardır. Buna göre, basit bir üslup ve diyaloğun sanatsal değeri yüksek olmayan yapısının, bununla çelişecek başka bir ölçüt olmadıkça, Platon'un gençlik diyaloglarını yansıt-

7 Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, III 56-62.

tığı savunulurken, filozofun kariyerinde ilerledikçe, diyalogların yapısının, üslubunun ve kullanılan diyalog tekniğinin de geliştiği ve olgunlaştığı düşünülmüştür.

Stilometri olarak bilinen dördüncü ölçüte gelince, Platon'un kullandığı terimler ve düşüncelerini ifade ediş tarzı, linguistik testlerle sıkı bir analize tabi tutulmuştur. Farklı ölçütlerin ve çok ayrıntılı stilometrik ve linguistik tekniklerin kullanıldığı bu incelemeler sonucunda, Platon'un diyalogları, hemen bütün Platon yorumcuları arasında tam bir fikir birliğiyle, gençlik, olgunluk ve yaşlılık olmak üzere üç döneme ayrılır.

Bu sınıflamaya göre; **(i)** gençlik diyalogları *Sokrates'in Savunması*, *Kriton*, *Euthyphron*, *Lakhes*, *İon*, *Protagoras*, *Kharmides*, *Gorgias*, *Küçük Hippias*, *Büyük Hippias* ve *Lysis*'ten meydana gelir. **(ii)** Olgunluk eserleri *Devlet*, *Şölen*, *Phaedros*, *Euthydemos*, *Meneksenos*, *Kratylos* adlı diyaloglardan oluşur. İki önemli diyalog, yani *Menon* ve *Phaidon* gençlik dönemi diyaloglarıyla söz konusu olgunluk diyalogları arasında bir köprü oluşturmaktadır. **(iii)** Yaşlılık dönemi diyalogları arasında ise *Parmenides*, *Theaetetos*, *Sofist*, *Devlet Adamı*, *Timaios*, *Kritias*, *Philebos*, *Yasalar* ve *Mektuplar* yer almaktadır.

Biçim açısından değerlendirildiğinde, ilk dönem diyaloglarının, Sokrates tarafından *Savunma*'da belirtilen çürütme, sorgulama misyonu ekseninde gelişen bir erdemlilik çerçevesi içinde hayli dramatik bir yapı sergilediklerini söylemek doğru olur. Bu diyaloglar çözümsüzlükle sonuçlanan aporetik eserlerdir. Başka bir deyişle, gençlik diyalogları, Sokrates'in belirli bir ahlaki erdemle ilgili olarak başlattığı tartışma üzerinde, somut bir sonuca ulaşmadan

gelişen eserlerdir. Bu eserlerde Platon'un gözettiği amaç, tanıdığı ve bildiği kadarıyla Sokrates'in karakterini, kişiliğini ve felsefi faaliyetini tanıtıp, ölümsüzleştirmektir. Bu yüzden bu gençlik diyalogları, "Sokratik Diyaloglar" olarak geçer.

Olgunluk dönemi diyalogları çok daha az dramatik olup, Sokratik diyalogların eğretiliğinin ve negatif tutumunun epey uzağına düşerler. Burada da, aynen ilk dönem diyaloglarında olduğu gibi, Sokrates yine başkonuşmacı ya da tartışmacıdır. Fakat gençlik diyaloglarının tersine, ilk kez birtakım pozitif öğretiler öne sürülür. Bu diyaloglarda felsefi içerik genellikle Sokrates ya da güçlü bir otoritesi olan başka bir uzman tarafından ortaya konur.

Yaşlılık dönemi diyaloglarına gelindiğinde, Sokrates'in rolü azaldığı gibi, diyaloğun dramatik karakteri tümden kaybolur. Sokrates sadece *Philebos* ve *Theaetetos*'ta başkonuşmacıdır, diğer diyaloglarda Platon'un başsözcüsü değildir, *Yasalar*'da ise hiç görünmez. Yine son dönem diyaloglarında, sonradan zoraki bir biçimde diyaloğa dönüştürülmüş olduğu sanılan, uzun sunum ya da serimlerin belirleyici olmaya başladığı deneme formu ağır basar.

Diyaloglar içerik bakımından değerlendirildiklerinde, Sokratik diyalogların ahlaki problemler üzerinde yoğunlaştıkları, çeşitli moral problemlerin doğasını ele aldıkları söylenebilir. Örneğin *Euthyphron*'da "dindarlığın", *Lakhes*'te "cesaret"in, *Kharmides*'te "ölçülülüğün" ya da "özdenetim"in, *Lysis*'te "dostluğun", *Hippias*'ta "güzelliğin", *Menon*'da "erdemin" ne olduğu tartışılır. Moral bilgi ve ahlaki erdemlere dönük bu ilgi, orta dönem diyaloglarında da devam etmekle birlikte, Platon'un bu eserleri yazdı-

ğı sıralarda ilgisinin teknik anlamda daha soyut ve felsefi konulara kaydığı görülür. Zira bu diyaloglarda metafiziksel ve epistemolojik meselelere daha büyük bir ağırlık verilir, onlara daha güçlü bir biçimde vurgu yapılır.

Gençlik diyaloglarıyla olgunluk dönemi diyalogları arasındaki en çarpıcı farklılık, İdealar kuramından oluşur. Platon kariyerinin bu döneminde, yine İdealar kuramıyla ilişki içinde, Pythagorasçıların bazı felsefi öğretilerini gündeme getirir. Başka bir deyişle, Platon olgunluk dönemi diyaloglarında, İdealar kuramının metafiziksel, etik, epistemolojik ve mantıksal boyutlarını, antropolojisi ve politika anlayışıyla ilişki içinde gözler önüne serer.

Yaşlılık diyaloglarına gelince... Özellikle *Parmenides*'ten başlayarak, İdealar kuramının genel çerçevesi içinde, Platonik düşüncenin, sonradan *Theaetetos* ile *Sofist*'te bilgi ve dil kuramı, *Philebos*'ta etik, *Devlet Adamı* ve *Yasalar*'da politik bakımdan geliştirilen yeni bir doğrultusu söz konusu olur.

ÖNSÖZ

İON

İon, Platon'un şiir felsefe karşıtlığını kendi amaçları açısından ele alıp tartıştığı birkaç diyalogdan herhalde ilkidir. Hatta aynı konuyu ele alan, en azından bu konuya değinen diğer diyaloglardan farklı olarak, eserin baştan sona buna ayrıldığı, tamamen şiir ve sanat eleştirisi üzerine odaklandığı rahatlıkla söylenebilir.

Eserin Kaleme Alınış Tarihi

İon, Platon'un ilk dönem eserlerinden biridir. Diyaloğun bir başka özelliği de onun en kısa Platon diyaloglarından biri olmasıdır.[1] Onu modern zamanlarda ele alan, üzerinde çok ayrıntılı bir şekilde duran ilk kişilerden birinin, ünlü Alman şairi ve düşünürü Goethe olduğu kabul edilir.[2] Goethe'den bu yana son yüz elli yıllık süreç içinde *İon* üzerine yapılan tüm araştırmalar onun Platon'un ilk döneminde kaleme alınmış bir gençlik eseri olduğuna işaret etmektedir. Hatta bütün bu araştırmaların sonuçlarını bir

1 Bkz., T. J. Saunders, *Introduction to Ion*, Penguin Books, London, 1987, s. 39.

2 Bkz., J. Bremer, *Plato's Ion: Philosophy as Performance*, Ribal Press, Texas, 2005, s. 329.

araya getiren ve onun bir gençlik dönemi eseri olduğuna bir kez daha hükmeden G. R. Ledger, eserin kaleme alınış tarihi olarak MÖ 395 yılını vermektedir.[3] Bu dönemde, Platon çok büyük ölçüde, hocası Sokrates'in çeşitli felsefi konulardaki görüşleriyle tartışma yöntemini tanıtırken bir yandan da yavaş yavaş kendi görüşlerini oluşturmaya başlar.

Karakterler

Diyalog iki kişi arasında şiirin ve edebiyatın özü, şiirin karakteri üzerine bir muhabbet ya da tartışmadan meydana gelmektedir. Karakterlerden biri, İon'dur. İon, diyalogda verilen bilgilere bakılırsa,[4] İyonya'dan, daha özel olarak da Efes'ten gelen bir *rhapsod*dur. *Rhapsod*, şiir okuyan, büyük ozanların şiirlerini inşat edip yorumlayan kişiye verilen addır. Aslında *rhapsod* ismi, Yunan'da ilk zamanlarda, Homeros ve Hesiodos gibi kendi eserlerini veya şiirlerini, müzik eşliğinde okuyan şairlere verilmekteydi.[5] Fakat sonradan, şairlerin kendileri için değil, şiir inşat eden, özellikle de Homeros'un şiirlerini okuyan, söz konusu bü-

3 Bkz., G. R. Ledger, *Re-Counting Plato: A Computer Analysis of Plato*, Oxford University Press, New York, 1990, s. 187. Diyalog içinden çağdaş veya yakın zamanlarda vuku bulmuş bir olaya yapılan bir gönderme bulunmadığı için eserin yazılış tarihiyle ilgili tahminler çeşitlilik veya farklılık göstermektedir. Farklılık gösteren bu tahminlerin işaret ettiği zaman dilimi, Sokrates'in öldüğü 399 yılıyla 391 yılı arasındaki tarihsel kesite oturmaktadır. Yani, Platon eseri, yaklaşık yirmi yedi ile otuz altı yaş arasında kalan bir dönemde yazmıştır. Bkz., W. K. C. Guthrie.

4 Bkz., *Ion* 530a, 533a.

5 Bkz., W. K. C. Guthrie, *age.*, s. 200.

yük şairlerin şiirlerini ya da destanlarını okuma işini çeşitli Yunan kentlerinde düzenlenen büyük festivallerde, özel kıyafetler giyerek ve büyük kalabalıklar önünde yapan kimseler için kullanılmaya başlanmıştır. Bunu Platon'un *Yasalar* adlı eserinden öğrenmekteyiz.[6]

İon ismine gelince, diyaloglarına genellikle yaşamış birtakım tarihsel kişiliklerin adlarını veren, karakterlerini genellikle tarihsel kişiliklerden seçen[7] Platon için bu isim az sayıda istisnadan birini oluşturmaktadır. Buna göre, antik dönemde yaşamış araştırmacıların da modern zamanların araştırmacılarının da tespit edebildikleri kişilikler arasında, söz konusu özellikleri taşıyan bir figür bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, diyalogda sözü edilen özellikleri olan İon adlı tarihsel bir şahsiyet yoktur. Platon yorumcuları işte bu yüzden İon karakterinin Platon tarafından yaratılmış hayali bir karakter olduğu sonucuna varmışlardır.[8] Söz konusu karakteri yaratma nedenlerinin en başında şiir veya edebiyat ile felsefe arasında kuracağı karşıtlığın bir benzerini bu sanat ya da disiplinlerin fiili icracıları arasında da kurmak istemesi ve *rhapsod* hakkında söyleyebileceği olumsuz her şeyi çağdaşı hiç kimsenin düşmanlığını çekmeden söyleyebilme rahatlığı araması gelmektedir.

Diyaloğun diğer karakteri ise Sokrates'tir. Sokrates biri hariç tüm diyalogların baş karakteri olan Yunanlı filozoftur. Özellikle gençlik dönemi diyaloglarının başkişisi, bü-

6 Bkz., Platon, *Yasalar* 658d.

7 Bir çırpıda sayabileceğimiz Menon, Kriton, Phaidon, Kratylos, Theaetetos, Protagoras, Euthyphron, Parmenides isimleri, adları diyaloglara verilmiş tarihsel kişiliklere örnek teşkil etmektedir.

8 Örneğin bkz., J. Bremer, *age.*, s. 330

tün tartışmaların yürütücüsü olan Sokrates, bu diyalogda da merkezi bir rol oynar. Bu diyalogda Sokrates, Platon'un çeşitli şekillerde eleştirdiği şiirin yerine geçireceği akla dayalı açıklamanın veya felsefenin temsilciliğini yapar. Gerçekten de filozof imgesi, Platon'un şairin yerine geçirmeye çalıştığı kişidir.

Diyaloğun Konusu

Diyaloğun ana konusu şiirdir; şiirin doğası, şairin kimliği, karakteri ve şiirle uğraşan, şiir okuyan ve şiirleri yorumlayanların özellikle bilgisel açıdan durumlarıdır. Platon bu ana konu üzerinden, başta şiirin eğitimle ilgili boyutu veya eğitim açısından rolü olmak üzere, onunla yakından ilintili başka konuları da ele alır.

Şiirden Felsefeye Geçiş: Bu konulardan biri de şiirden felsefeye veya şiire dayalı bir eğitim anlayışından diyalektik ya da felsefeye dayalı yeni bir eğitim anlayışına geçiştir veya böyle bir geçiş yönünde bir öneridir. Yeni kültür ve eğitim anlayışında, şiire dayalı geleneksel eğitim anlayışı veya Homeros'a özgü eğitim tarzı yerine kendi eğitim anlayışını geçirme yoluna giren Platon, Homeros'un tarzını merkezden çevreye birtakım halkalar üzerinden yayılan güç metaforuyla ortaya koyar.[9] Homeros'un tarzında veya şiirde, merkezde mitolojik tanrı olarak Apollon bulunmaktadır. Apollon ilhamını Musalar aracılığıyla şaire, Yunan dünyasının en büyük ozanı Homeros'a aktarır. Home-

9 Bkz., Platon, *İon* 533d-e; 536a.

ros'un temsilcisi, onun şiirini okuyup yorumlayan, olabilecek en iyi şekilde inşat eden ve dinleyicilerini bu şekilde kendinden geçiren *rhapsod* İon'dur. Hitap ettiği kitle ise yaklaşık yirmi bin kişiden oluşan Yunan dinleyicilerdir.[10]

Yeni Platonik yolda ise her ne kadar Platon kendisini Sokrates'e zaman zaman gösteren bir deruni ses olarak Tanrı'dan söz etse,[11] *Sokrates'in Savunması*'nda, onun bir filozof olarak misyonunu Delphoi kâhininin mesajıyla temellendirme yoluna gitse de[12] Tanrı'nın yerini akıl alır. Homeros'un yerine ise bu yeni eğitim yolunda, hiçbir şeyi sorgulamadan bırakmayan, argümanın kendisini götürdüğü yere kadar giden Sokrates geçer. Buna mukabil, Homeros'un şiirlerini okuyup yorumlayan, Homeros'un şiiriyle ilgili olarak zamanının en ünlü yorumcusu[13] İon'un yerini, Sokrates'in düşüncelerinin temsilciğini yapan, fikirlerinin yorumlayıcısı olarak onun izinden giden Platon alacaktır. Yeni yolda sonuncu halkayı ise Akademi'de Platon'un rahle-i tedrisinden geçen öğrencilerle eserlerinde hitap ettiği okuyucuları oluşturacaktır.

Söz konusu yorum, esas itibariyle beşinci yüzyılda ortaya çıkan ve büyük ölçüde atomcu Demokritos ile Platon'un geliştirdiği, Tanrı tarafından cezp edilen, onun ilham ve etkisiyle kendinden geçmiş veya çıldırmış şair yorumuyla[14] yine Platon eliyle ortaya konan Yunan'da mitopoetik düşünceden felsefi düşünceye geçişe dair yorum tarafından desteklenmektedir. Buna göre şair, tıpkı Diony-

10 Bkz., J. Bremer, *age.*, s. 338.

11 Bkz., Platon, *Sokrates'in Savunması* 31c-d.

12 Bkz., Platon, *Sokrates'in Savunması* 203-24b.

13 Bkz., Platon, *İon* 531a.

14 Bkz., Platon, *İon* 533e.

sosçular gibi, Tanrı'dan ilham alan, onun tarafından cezp edilmiş ve dolayısıyla aklını yitirerek, kendinden tamamen geçmiş (*enthousiadzon ekthron*) kimsedir. Şiire bu şekilde mistik bir açıklama getiren Platon bunu, Yunan felsefesinin altıncı yüzyılın başlarından itibaren çokluktaki birlik probleminin cazibesine kapılmasıyla ilişkilendirir. Tıpkı Dionysosçulukta, Tanrı'dan ayrı düşmüş bireysel ruhların bir *enthusiasmos* deneyimi içinde Tanrı'ya dönüp onunla birleşmelerinin nihai amaç haline getirilmesi gibi,[15] Yunan doğa filozofları da felsefede, akıl yoluyla, her şeyin kendisinden çıktığı ve en nihayetinde kendisine döneceği tek ve kalıcı tözü aramışlardır.

Geleneksel Şiir Anlayışı: Nitekim Platon yerine felsefeyi ikame etmeye çalıştığı şiiri bir sanat olarak ele alıp değerlendirmez, onu estetik terimlerle yargılamaz. Gerçekten de eser boyunca, sanatı yargılama, ona değer biçme noktasında gerekli olan estetik ölçütlere hiç yer vermeyen Platon, şiire sadece bir eğitim aracı olarak yaklaşır. Şairin yaptığı iş, yerine getirdiği hizmet, insanlara bir şeyler öğretmek,[16] söz gelimi bir savaşta nasıl yiğitlik göstereceklerini, insani ilişkilerde dikkat edilecek şeyleri, insanların eş seçerken nelere dikkat etmeleri gerektiğini, kendilerine kimlerden dost edinmeleri gerektiğini, insanlarla tanrılar arasındaki ilişkilerin mahiyetini vs. öğretmektir. Bu yüzden Platon şairleri de tıpkı hekimler, mühendisler, marangozlar gibi, bir meslek ya da zanaatı (*tekhne*) icra eden sofistler, bilgi ya da hikmet sahibi eğiticiler olarak değerlendirir.

15 Bkz., Platon, *İon* 534a.

16 Bkz., Platon, *İon* 531c.

Bu durum ya da değerlendirmenin Hesiodos'un, Solon'un, Aristophanes ve hatta Sofistlerin şiir kavrayışlarına bütünüyle uygun düştüğü, Yunan'daki geleneksel şiir anlayışıyla tamamen uyumlu olduğu söylenebilir. Antik Yunan uygarlığı veya klasik Grek kültürünün bütün bu önemli figürleri, şiiri sadece bir eğitim aracı olarak değerlendirirken, şairleri de okullarda çocukları eğiten öğretmenlerin işleviyle aynı fonksiyon ya da misyona sahip kimseler olarak görürler.[17] Şairlerin değerleri ve büyüklükleri, eserlerinin yarattığı ahlaki ve pratik etkiyle ölçülür. Platon'un *Protagoras* adlı diyaloğunda resmettiği şekliyle Protagoras da şairlerin geçmişte kendileriyle, yani Yunanlılara pratik ve politik bilgelik öğreten Sofistlerle tam tamına aynı eğitimsel misyonu yerine getirdiklerini ve bu yüzden Yunan çocuklara, büyük şairlerin eserlerini, kahramanların güzel ve iyi işlerini taklit edecek şekilde ezbere okumalarının öğretildiğini söyler.[18] Aynı şekilde bir diğer ünlü Sofist olan Hippias da söylev ve derslerinde Homeros'un karakterlerini kullandığını belirtir. Yunan dünyasının söz konusu geleneksel şiir anlayışında, şiir bir edebiyat türü veya bir sanat formu olarak görülmeyip politik ve sosyal bir zorunluluk, eğitimin en temel aracı olarak değerlendirilir.[19]

Platon, sanatla ilgili bu geleneksel anlayışı, şiirin sadece eğitimsel işlevine vurgu yapan söz konusu görüşü aynen benimser.[20] Onun bu sanat ya da şiir kavrayışı, Sokra-

17 Bkz., W. K. C. Guthrie, *age.*, s. 206.

18 Bkz., Platon, *Protagoras* 316d; 325e-326a; 338e-339a.

19 Bkz., E. A. Havelock, *A Preface to Plato*, Oxford University Press, Oxford, 1962, s. 125.

20 W. C. Greene,"Plato's view of Poetry," *Harvard Studies in Classical Philology*, 29 (1918), s. 7.

tes'in *Savunma*'da ortaya konan görüşlerine uygun düşer veya savunmasına temel yaptığı bir şey olarak, Delphoi tapınağındaki kâhinin kendisini insanların en bilgesi şeklinde gösteren sözlerine karşı kendisinden daha bilge bir insan aramaya dönük çabasını anlamlandırır. Buna göre bilge adayları veya gerçek sofistler olarak iki sınıf insanı özellikle ayırıp öne çıkaran Sokrates, savunmasında önce Yunan dünyasının en seçkin ve saygın şairlerine gittiğini söyler. Fakat bu üstün insanların ve saygın şairlerin kendi yazdıkları dizelere bir açıklama getiremediklerini görünce, şairlerin bilinçli veya bilgili sanatkârlar olmadıkları, eserlerini sahip oldukları üstün bir bilgi ve bilgeliğin gücüyle kaleme almadıkları sonucuna varır. *Savunma*'daki Sokrates'in bakış açısından şiir, salt doğal yetenekle ve akli olmayan, mistik ilhamla ilgili bir şey olmak durumundadır.[21]

Şiir Eleştirisi: Şiirin ve şairin eğitici misyonu, bütün şairlerden çok, Homeros için geçerlidir. Yunanistan'ın en büyük eğitimcisi, *İlyada* ve *Odysseia* adlı eserleri Yunan dünyasının kutsal kitapları olarak görülen Homeros,[22] insani işlerle, teknik sanatlarla, insanların erdemleri ve kötülükleriyle ve dinle ilgili her şeyi bilen biri olarak mütalaa edilir.[23] Sokrates ve bütün felsefesini Sokrates'ten aldığı etkilerle şekillendiren Platon da başlangıçta bu görüşü benimseyip, şairlerin çok çeşitli ahla-

21 Bkz., Platon, *Sokrates'in Savunması* 22b-c.

22 T. Gould, *The Ancient Quarrel between Poetry and Philosophy*, Princeton University Press, Princeton, 1990, s. 35.

23 Bkz., Platon, *İon* 531c. Ayrıca bkz., *Devlet* 598e, 606e.

ki ve teknik konularla ilgili olarak bilgiye sahip olduklarını ve bu bilgiye dayanarak yazdıkları şiirlerle Yunan çocukları ve gençleri eğittiklerini varsayar.[24] Fakat her ikisi de sonradan bunun böyle olmadığını görünce, Platon şiire yönelik sert bir eleştirinin ardından, düşüncede ve eğitimde şiirin yerine felsefeyi ikame etme durumuna gelir. Eleştiri, yukarıda da belirtildiği üzere, aslında ilk kez olarak *Sokrates'in Savunması*'nda başlar; aynı eleştiri *Devlet*'te doruk noktasına erişecek ve iş, nihayet şairlerin, tragedya yazarlarının sansürlenip ideal devletten atılmalarına varacaktır. *İon*, işte bu eleştirinin en önemli uğrak ya da adımlarından birini oluşturmaktadır.

Platon şiirin insanları eğittiği, onlara olgun ve erdemli ya da ahlaki davranışa yükselme ve pratik yönden başarıya ulaşma noktasında rehberlik ettiği geleneksel görüşünü iki açıdan, sırasıyla entelektüel ve etik yönden eleştirip reddeder.[25] *Savunma*'da Sokrates'in ağzından işaret etmiş olduğu üzere, Homeros ve diğer şairlerinden betimledikleri davranışların, övdükleri eylem biçimlerinin, öne çıkardıkları işlerin temelinde bulunması gereken teknik ilkelerle diğer ilkelerin bilgisinden yoksun olduklarını söyler. İkinci eleştiri noktası ise Homeros'un ve diğer şairlerin Yunan tanrılarını kötü göstermek, yanlış ilişkileri anlatmak vs. yoluyla ahlaki açıdan yıkıcı ve olumsuz sonuçlara yol açmaları üzerinde odaklaşır.

24 Bkz., C. Griswold, "Platon on Rhetoric and Poetry", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. N. Zatla), http://plato.stanford.edu/archives/fall 2005/entries.

25 Bkz., W. K. C. Guthrie, *age.*, s. 209.

Platon bunlardan ikincisini ayrıntılı olarak *Devlet*'te ele alacaktır. Burada sadece birinci eleştiri noktası üzerinde yoğunlaşır ve hemen şairlerin kendi yazdıkları dizeleri açıklayamamalarının, kâğıda dökülen satırlara bir açıklama getirememelerinin nedeninin teknik ve ahlaki ilkelerden yana bilgisizlik olduğunu öne sürer.[26] Gerçekten de o, şiire entelektüel açıdan yönelttiği bu sert eleştiriyi, *İon*'da uzun bir argümanla ortaya koyar.[27] Buna göre, ne Homeros, ne de İon bilgi iddialarını temellendirebilecek ve dolayısıyla insanları eğiten hoş ve güzel şiirlerin kaleme alındığı iddiasını sürdürebilecek durumda değillerdir. Bu noktada, gerek Homeros'un gerekse İon'un gerekli bilgiden yoksun oldukları kabul edilir.

Platon bilgiden yoksun şair ile şiirlerinin insanlar üzerindeki etkisini açıklamak için doğallıkla "ilhama", "şair üzerindeki ilahi etki"ye başvurur. Başka bir deyişle, Platon burada, *Phaedros*'u[28] önceleyecek şekilde "kurtarıcı bir kabul olarak"[29] Homeros'un dizelerini, bilgiye dayanarak değil, Tanrı'nın verdiği ilhama dayanarak oluşturduğu, bu durumun Homeros'un şiirlerini okuyup yorumlayan İon için de geçerli olduğu tezine başvurur. Platon'a göre, gerek Homeros gerekse İon söylediklerini bilmeden söylemektedir; Homeros ile İon'un Bakkhus'e tapanlarınkine benzeyen söz konusu yaratıcı deliliği, Homeros'un diğer Yunan ozanlardan daha büyük bir şair, İon'un da ödül ka-

26 Bkz., P. Murray, *Plato on Poetry*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, s. 43.

27 Platon, *İon* 537-542a.

28 Platon, *Phaedros* 245a.

29 Bkz., C. Griswold, *age.*

zanan bir *rhapsod* olmasını açıklayan yegâne şeydir. Bilen biri olmayan, gerçek bir bilgelikten yoksun bulunan Homeros, "ilahi kıvılcımın taşıyıcısı olan kanatlı ve kutsal bir insan" olmak durumundadır.

Ahmet Cevizci
Eylül 2010

İON

SOKRATES: Hoş geldin İon, nereden böyle? Yoksa ülken Ephesos'tan mı geliyorsun? 530

İON: Hayır Sokrates, Epidauros'taki[1] Asklepios[2] festivalinden geliyorum.

SOKRATES: Epidauroslular da tanrıların onuruna *rhapsodon* yarışmaları yapıyorlar mı?

İON: Evet, hem de her türlü sanat yarışmasını düzenliyorlar.

SOKRATES: Peki sen de yarışmaya katıldın mı? Bir ödül kazanabildin mi?

İON: Birinciliği kazandım Sokrates. b

SOKRATES: Harika, Panathenaia[3] yarışmalarında da birinci olmaya çalışalım.

İON: Tanrıların izniyle kazanacağız.

* Çeviride *Plato: Statesman, Philebus, Ion* (Translated by Harold North Fowler – W. R. M. Lamb), Classical Loeb Library, 1999 künyeli yapıt temel alınmıştır. Çeviri sırasında özel isimlerin yazılımında, eski Yunanca yazılışlarını esas alırken Yunanistan, Yunan gibi Türkçeye yerleşmiş olan isimleri metnin okunuşunda akıcılık sağlamak amacıyla Türkçeleştirerek ifade edilmiştir.

1 Yunanistan'da Argos bölgesinde bulunan önemli bir dini ve kültürel merkez. Kentte Asklepios onuruna düzenlenen yarışmaların tarihi MÖ 6. yüzyıla kadar gitmektedir.

2 Yunan mitolojisinde tıbbın ve sağlığın tanrısı.

3 Atina'da Olimpiyat oyunları gibi dört yılda bir düzenlenen şenliklere verilen isim.

SOKRATES: Açık konuşmak gerekirse sizin gibi *rhapsod*ların yaptığı sanata her zaman hayran kalmışımdır. Çünkü sanatınızı icra ederken mümkün olduğunca güzel giyinmek ve görünmek, ayrıca en iyi şairlerin, hatta bunların da en iyisi ve en tanrısalı kabul edilebilecek olan Homeros'un eserleri içinde yaşamak, sadece mısralarını değil aynı zamanda onun düşüncelerini bilmek gerekiyor değil mi? Böylesi bir sanata nasıl hayran olunmaz! Şairlerin ne söylediklerini anlayamayan bir insan *rhapsod* olamaz. Çünkü *rhapsod*lar aslında şairlerin düşüncelerinin tercümanlarıdır. Şairin ne söylediğini anlayamayan bir insan *rhapsod* olamaz. İşte bütün bunlar da gerçekten hayran kalınacak şeyler.

İON: Doğru söylüyorsun Sokrates, ben de en çok bunun için çaba harcıyorum. Sanırım Homeros[4] ile ilgili en güzel sözleri ben söyleyebilirim. Lampsakoslu Metrodoros, Thasoslu Stesimbrotos, Glaukos ya da diğer insanlar Homeros hakkında benim kadar güzel düşünceler ifade edemediler.

4 MÖ 8. yüzyılda yaşamış olan, *İlyada* ve *Odysseia* adlı destanların yazarı ünlü Yunan ozan. Avrupalı şairlerin ilk ve en büyüğü olan Homeros'un sadece klasik Yunan edebiyatıyla Batı edebiyatını değil, Yunan dili ve felsefesini de derinden etkilediği kabul edilir (bkz., D. J. Furley, "Homer", *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. by P. Edwards), vol. 4, Macmillan Comp., New York, 1967, s. 61). Rönesans dönemine kadar Batı hikmetinin, Batı bilimi ve felsefesinin en önemli kaynağı addedilen Homeros'un bugün de ahlaki meselelere ilişkin tartışmalar için önemli bir malzeme sağladığı kabul edilmektedir; bkz., G. W. Most, "Homer", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 361.

SOKRATES: Çok doğru söyledin İon. Umarım bunu göstermeyi benden esirgemeyeceksindir.

İON: Homeros'a nasıl değer verdiğimi göstermek biraz zahmetli bir iş. Aslında Homeridlerin[5] bana altın bir taç vermeleri doğru olacaktır.

SOKRATES: Seni başka bir zaman dinlemek isterim. Bugünse sadece bir sorum var. Bu yeteneğini Hesiodos[6] ve Arkhilokhos'ta[7] da gösteriyor musun? Yoksa yalnızca Homeros ile mi sınırlı? 531

5 Yani, Homeros üzerine konuşan tüm şair ve *rhapsod*lar. Aslında Homeridler, Sakız adasından ve Homeros'un soyundan geldiğini iddia eden bir grubu tanımlamak için kullanılmaktaydı. Homeros soyundan gelen bu insanlar, Homeros şiirlerini okuma, inşat etme geleneğini kuşaktan kuşağa veya babadan oğula aktarmaktaydılar. Fakat terim sonradan, Homeros'un soyundan gelmeyen, fakat Homeros'un şiirlerini okuyan bütün şair ya da *rhapsod*lar için kullanılmaya başlandı. Terimin Platon'un zamanında üçüncü bir anlam daha kazandığı ve Homeros üzerine uzmanlık tesis eden herkese *Homerid* denildiği bilinmektedir. Bu üçüncü anlamıyla Homerid, Homeros şiirlerini, ezberden okumaya ek olarak, Homeros'un şiiri ve sanatıyla ilgili uzmanlık bilgisine sahip olan kimseleri tanımlar. (Bkz., W. K. C. Guthrie, *age.*, s. 200.)

6 Yunan Arkaik Çağı'nın MÖ 8. yüzyılda yaşamış en önemli şairi. Onun pek çokları tarafından Yunan felsefesinin öncüsü veya habercisi olduğu kabul edilmektedir. Gerçekten de Yunan mito-poetik düşüncesinin en önemli ismi olup, eserleri günümüze erişmiş olan Hesiodos'un iki önemli eserinden biri, mitik kozmogoni ve kozmolojisiyle presokratik filozofların doğa ya da varlık felsefeleri üzerinde önemli bir etki yapmış olan *Tanrıların Doğuşu*'dur. Diğeri ise Yunan küçük çiftçilerinin günlük yaşamlarını anlatan ve insan hayatında çalışmanın ve adaletin önemi üzerinde duran *İşler ve Günler*'dir. (Bkz. G. W. Most, "Hesiod", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* [ed. by E. Craig], Routledge, New York, 2000, s. 161.)

7 Yunanistan'ın bilinen en eski lirik şairi. Yaklaşık olarak MÖ 680-645 yılları arasında yaşamış olan Arkhilokhos'un şiirleri günümüze fragmanlar halinde ulaşmıştır.

İON: Sadece Homeros ile sınırlı. Bence bu yeterli.

SOKRATES: Homeros ve Hesiodos'un aynı şeyleri söyledikleri bazı konular var mı?

İON: Var, hem de epey bir şey var diye düşünüyorum Sokrates.

SOKRATES: Bu konularla ilgili olarak Homeros'un söylediklerini Hesiodos'un söylediklerine göre daha iyi bir biçimde mi anlatırsın?

b İON: Her ikisini de aynı şekilde anlatabilirim Sokrates, yeter ki aynı şeyleri söylemiş olsunlar.

SOKRATES: Peki ya aynı şeyleri söylemiyorlarsa, örneğin kehanet konusunda Homeros ile Hesiodos bir sürü şey söylemişlerdir değil mi?

İON: Elbette.

SOKRATES: Peki bu iki şairin kehanet konusunda söylediklerini ister aynı şeyler olsun ister farklı şeyler olsun sen mi yoksa bir kâhin mi daha iyi anlatır?

İON: Bir kâhin daha iyi anlatır.

SOKRATES: Peki ya bir kâhin olsaydın, söyledikleri aynı şeyleri anlatabildiğine göre farklı şeyleri de anlatabilir miydin?

İON: Tabii ki.

c SOKRATES: Peki nasıl Homeros konusunda bu kadar uzmanken Hesiodos konusunda aynı şeyleri söyleyemiyorsun? Homeros diğer şairlerden çok farklı şeyler mi anlatıyor? Homeros eserlerinde çoğu kez savaşlar, iyi ya da kötü bir becerisi olan veya olmayan insanlar arasındaki mücadeleler,

tanrıların kendi aralarındaki ya da insanlarla olan ilişkileri, gökyüzünde yaşananlar, Hades'te[8] olanlar, kahramanların soyları gibi konulardan söz etmiyor mu? Şiirleri bunları kapsamıyor mu? d

İON: Doğru söylüyorsun Sokrates.

SOKRATES: Peki diğer şairler de benzeri konulardan söz etmiyorlar mı?

İON: Doğru ama Homeros gibi değiller.

SOKRATES: Nasıl yani, daha kötü bir şekilde mi yapıyorlar bunu?

İON: Evet, hem de epeyce kötüler.

SOKRATES: Demek Homeros bu konularda çok daha başarılı.

İON: Daha başarılı Sokrates, bundan emin olabilirsin.

SOKRATES: Peki sevgili İon, çok sayıda insan sayılardan bahsetse ve aralarından biri diğerlerine göre daha iyi konuşsa, bir insan ortaya çıkıp iyi konuşanı kötü konuşanlardan ayırt edemez mi?

İON: Tabii, böyle birisi çıkar.

SOKRATES: Doğruları söylemeyenleri de aynı kişi mi e ortaya çıkarır, yoksa başka birisi mi bu işi yapar?

İON: Bence yine aynı adam yapar bu işi.

SOKRATES: O halde bu adam sayı sanatını bilen bir kişidir değil mi?

8 Hades, Yunan mitolojisinde ölülere hükmeden yeraltı tanrısıdır, aynı zamanda ölümden sonra gidildiğine inanılan yer de Hades olarak adlandırılmaktadır.

İON: Evet.

SOKRATES: Peki çok sayıda insan, insanlara yararlı olacak olan yiyecekler hakkında konuşsalar ve aralarından birisi çok iyi konuşsa, bu insanı ayırt edecek olan, farklı insanlar mıdır yoksa hep aynı insan mıdır?

İON: Hep aynı insandır.

SOKRATES: Bu insan kim olabilir? Ona ne denir?

İON: Hekim.

SOKRATES: Kısaca söylemek gerekirse İon, çok sayıda
532 insan aynı konuda konuşurken, iyi ve kötü konuşanları hep aynı insan ayırt eder. Bu insan, kötü konuşanı ayırt edemiyorsa iyi konuşanı da ayırt edemez demektir. Elbette bunlar sadece aynı şeyin konuşulduğu durumlarda geçerlidir.

İON: Doğru söylüyorsun Sokrates.

SOKRATES: O halde iyi ve kötü konuşan insanları ayırt edebilme yeteneği aynı insanda bulunmaktadır.

İON: Evet.

SOKRATES: Sana göre Homeros, Hesiodos ya da Arkhilokhos aynı konu üzerinde konuşuyorlar ama Homeros iyi konuşurken diğerleri Homeros kadar başarılı değiller, değil mi?

İON: Evet bunu söyleyerek gerçeği söylemiş oluyorum.

b SOKRATES: O halde iyi konuşanları ayırt edebiliyorsan, onun kadar iyi konuşmayanların da daha aşağı bir seviyede olduklarının farkındasındır.

İON: Öyle olduğunu sanıyorum.

SOKRATES: O zaman şunu söyleyebiliriz: İon Homeros'u anlattığı kadar diğer şairleri de anlatabilir. Çünkü biraz önce kabul ettiğin şekilde, bir insan aynı şeyler üzerine konuşan herkes hakkında doğru sonuçlara ulaşabilir.

İON: Ama o halde neden başka şairlerin isimleri geçtiğinde hiç ilgi duymuyorum, söyleyecek değerli bir şey bulamayıp uyuyakalıyorum da Homeros'tan konu açıldığında hemen dikkatimi topluyorum ve aklıma bir sürü söyleyecek şey geliyor? c

SOKRATES: Bu yanıtlanması çok kolay bir soru. Herkes Homeros ile ilgili söylediğin şeylerin sanat ya da bilgiden kaynaklanmadığını kolayca anlayabilir. Eğer söylediklerin sanattan kaynaklanan şeyler olsaydı diğer şairlerle ilgili olarak da konuşabilirdin. Neticede şiir diye bir sanat var, değil mi?

İON: Elbette.

SOKRATES: Bir diğer sanatı bir bütün olarak incelersek aynı yöntemle diğer tüm sanatlar hakkında da karar verebiliriz değil mi? Ne söylediğimi daha açıkça anlatayım mı? d

İON: Tabii anlat, senin gibi bilge insanları dinlemekten çok zevk alırım Sokrates!

SOKRATES: Keşke söylediğin doğru olsaydı ama bilge olan sizlersiniz. Siz *rhapsod*lar, oyuncular ya da şiirlerini okuduğunuz diğer şairler. Bense bu işlerin dışında kalan bir insan olarak sadece doğ-

ruyu söylüyorum. Biraz önce sorduğum soruya
e geri dönelim. Bir sanat dalı bütün olarak kavrandığı zaman benzeri bir yöntemle diğer sanat dalları hakkında da karara varılabileceğini söylemiştim. Bu herkesçe kolayca anlaşılabilecek bir şeydir. Örnek verelim. Resim diye bir sanat vardır, değil mi?

İON: Evet.

SOKRATES: Geçmişte de şimdi de çok sayıda iyi ya da kötü ressam yaşamıştır değil mi?

İON: Tabii.

SOKRATES: Şöyle bir adamla karşılaştın mı hiç? Aglaophon'un oğlu Polygnotos'un[9] resimlerinden iyi
533 ve kötü olanları ayırt edebiliyor ama diğer ressamların eserlerini ayırt edemiyor. Bir ressamın eserleri karşısında uyuyakalıyor ve söyleyecek bir şey bulamıyor ama Polygnotos'un resimlerini ya da dilediği başka bir ressamın eserlerini gördüğü zaman dikkatini toplayıp aklına bir sürü düşünce getirebiliyor.

İON: Hayır Sokrates, Zeus hakkı için hiç böyle bir adamla karşılaşmadım.

SOKRATES: Peki heykeltıraşlık konusunda şöyle bir adamla karşılaştın mı hiç? Sadece Meton'un oğlu

9 MÖ 480-440 yılları arasında eser vermiş olan Polygnotos, aşırı süslemeci bir eğilim sergilemiş bir sanatkâr olarak bilinir. Plataia Athena Tapınağı'nda yaptığı duvar resimlerinde Arkaik Dönem'in kalın peplosunu terk ederek giysileri şeffaflaştırmış ve figürlerde yüzlere gülümseme ile ifade kazandırıp dışavurumculuğun işareti olan ifadeyi sunmaya çalışmıştır.

Daidalos'un,[10] Panopeios'un oğlu Epeios'un, Samoslu Theodoros'un ya da bir diğer heykeltıraşın güzel çalışmalarından bahsedebiliyor ama öteki heykeltıraşların eserleri söz konusu olduğu zaman şaşırıyor, uyuya kalıyor ve söyleyecek hiçbir sözü olmuyor. b

İON: Hayır Sokrates, böyle bir insanla karşılaşmadım.

SOKRATES: Sanıyorum ki flavta ya da kitara çalma konusunda, kitarayla şarkı söyleme ya da şiir okuma konularında Thamyras, Orpheos, Ithakalı *rhapsod* Phemios konusunda söyleyecek şeyleri olan ama Ephesoslu İon hakkında bir şey söyleyemeyen bir adamla da karşılaşmamışsındır. c

İON: Buna bir itirazım yok Sokrates. Ancak Homeros konusunda hiç kimsenin benden iyi konuşamayacağını biliyorum. Bu konuda çok sayıda düşüncem var ve herkes benim iyi konuştuğumu kabul ediyor. Diğer şairler konusunda bir şey söyleyemiyorum. Neden acaba? Buna yanıt verebilir misin?

SOKRATES: Farkındayım İon. Bunun nedenlerini sana açıklayacağım. Homeros konusunda daha iyi konuşmanı sağlayan şey daha önceden de söylediğim gibi bir sanat değil ilahi bir güçtür. Seni harekete geçiren bu güç aynı Euripides'in[11] Magnesia d

10 Yunan mitolojisine göre tarihte bilinen ilk mimar olan Daidalos'un aynı zamanda Girit'teki ünlü Minos Sarayı'nı da inşa ettiği düşünülmektedir.

11 Antikçağ'ın Sophokles ve Aiskhylos ile birlikte en önemli üç tragedya yazarından birisi olan Euripides'in günümüze ulaşan eserleri arasında en önemlileri *Medeia, Iphigenia Aulis'te, Ipgineia Tauris'te, Hekabe* ve *Herakles*'tir.

Taşı[12] diğer insanların da Herakleia Taşı dedikleri taşa benzer. Bu taş sadece demir halkaları çekmez aynı zamanda halkalara kendi gücünü geçirir. Bu sayede taş diğer halkaları da kendisine çeker, böylece zaman zaman birbirine yapışık durumda çok sayıda demir halka görülebilir. Her halka kendi
e gücünü o taştan almaktadır. Musalar da şairlere böyle ilham verirler. Şairler ilhamı başka insanlara geçirirler, bu sayede bir ilhamlar zinciri ortaya çıkar. Büyük epos şairleri şiirlerini bir sanatla değil Tanrının ilhamıyla yazarlar. Lirik şairler için de aynı şeyler geçerlidir. Nasıl ki Korybantlar[13] dön-
534 meye başladıklarında kendilerinden geçerler aynı şekilde lirik şairler de eserlerini yaratırken kendilerinden geçerler. Ahenkle ölçüye girdikleri zaman kendilerinden geçerler, onlar artık akıllarını yitirmişlerdir. Bu durumdayken süt ve bal çeken Bakkhantlara benzerler. Lirik şairler de kendi ruh
b hallerini bu şekilde tanımlarlar. Musaların bahçelerinde, ağaçlı vadilerinde arılar gibi etrafta uçuştuklarını, bal pınarlarından bal toplar gibi şiir topladıklarını söylerler. Aslında bunları söylerken doğru söylerler. Çünkü şair denilen insan hafif kanatlı, kutsal bir insandır. İlham gelmeden ya da
c kendisinden geçmeden bir şey yaratamaz. Tanrılar yardım etmedikleri zaman bir insan ne gele-

12 Yani, mıknatıs.

13 Anatanrıça Kybele'ye bağlı olarak Dionysios ayinlerine katılan rahiplere verilen isim.

cekten haber verebilir ne de şiir okuyabilir. Şairler senin Homeros konusundaki sözlerin gibi, o güzel sözleri bir sanatla değil Tanrının yardımıyla söylerler. Her şair Musaların kendilerini götürdüğü yönde, yani kimileri Dithyrambos,[14] kimileri Enkomion kimileri Hyporkheima, kimileri Epos, kimileri de İambos[15] vezninde başarılı olabilir. Her şair uzmanlaştığı alan dışında kötüdür. Çünkü şiirlerini sanatla değil ilahi bir güçle söyler. Eğer şairler bu işi sanatla becerebilselerdi başarılı oldukları vezinler dışındaki alanlarda da d
uzmanlaşmaya çalışırlardı. Tanrı kâhinlere yaptığı gibi şairlerin de akıllarını başlarından alıyor ve onları dinleyen bizlere bütün değerli şeyleri –akılları olmadığına göre– onların ağzıyla Tanrıların söylediğini göstermeye çalışıyordur. Khalikisli Tynnhikos söylediklerimin en iyi ispatıdır. Bu şair Paion'dan başka hatırlanmaya değer hiçbir şey söylememiştir. Paion ise herkesin diline sarılmış, belki de en güzel lirik şiirdir. Zaten e
kendisi de bunun Musalar tarafından söyletildiğini itiraf eder. Tanrı kuşkuya yer bırakmamak için bu güzel şiirlerin ne insanlara yakıştığını ne de insanlara ait bir şey olduğunu göstermek istemektedir. Tüm bunlar Tanrıların işidir, Tanrılara yakışan şeylerdir. Şairler de Tanrıların çevirmenleridir. Çünkü şairler, hangi Tanrı tarafın-

14 Tanrı Dionysios onuruna ilahiler eşliğinde yapılan dans.

15 Yunanlıların konuşma diline en yakın buldukları ve aynı zamanda halk edebiyatı adını verdikleri vezindir.

dan sürüklendiklerini bir yana bırakalım, kesinlikle Tanrılar tarafından sürüklenmektedirler. İş-
535 te bunu göstermek amacıyla Tanrı en kötü şairi alıp, ona kendi ağzıyla en iyi şiiri söyletti. Haklı değil miyim İon?

İON: Doğru söylüyorsun Sokrates. Sözlerin ruhuma işliyor. Bence de iyi şairler Tanrıların isteğiyle onların çevirmenleri oluyorlar.

SOKRATES: Peki siz *rhapsod*lar şairlerin çevirmenleri değil misiniz?

İON: Doğru söylüyorsun Sokrates.

SOKRATES: O halde, sizler çevirmenlerin çevirmenlerisiniz.

İON: Haklısın.

b SOKRATES: Öyleyse, şimdiki soruma açıkça yanıt ver. Herhangi bir destanı okurken, örneğin Odysseus'un kapının girişine atlayıp kendisini tanıttığı ve okları ayakların önüne saçtığı ya da Akhilleus'un Hektor'a saldırdığı yeri, Andromakhe'yi, Hakebe'yi, Priamos'u anlatan acıklı bir sahneyi aktarırken, seyircileri heyecanlandırdığın zaman aklın başında mıydı? İlhamın sürüklediği ruhun olayların geçtiği yerde miydi? İthaka, Troia ya da başka
c bir yerde miydin?

İON: Verdiğin örnek çok önemli. Sana açıkça yanıt vereceğim. Acıklı bir parçayı okurken gözlerimden yaşlar geliyor. Korkunç şeyler okuduğumda saçlarım korkudan dimdik oluyor, kalbim heyecanla çarpıyor.

SOKRATES: Tamam, peki renkli elbiseler giymiş, altın çelenkler takmış bir adam süsleri elinde olmasına karşın, bir kurban töreni ya da bayramda ağlıyorsa, dostları olan yirmi bin insanın yanında soyguna uğramadığı ya da başka bir felaket yaşamadığı halde ağlayıp, dehşete düşüyorsa bu insanın aklı başındadır diyebilir miyiz? d

İON: Hayır Sokrates. Aklı başında diyemeyiz.

SOKRATES: Çoğu zaman sizler de seyirciler üzerinde benzeri bir etkiye sahipsiniz.

İON: Evet biliyorum, hem de çok iyi biliyorum. Sahnede olduğum zaman beni dinleyenlerin ağladıklarını, korkuyla baktıklarını, titrediklerini görüyorum. Seyircilere dikkat etmeliyim çünkü onları ağlatırsam alacağım para beni güldürür, onları güldürürsem alacağım para beni ağlatır. e

SOKRATES: Sevgili İon, biraz önce sana, Herakleia taşından bahsedip halkaların birbirine yapıştığını söylemiştim. Buradaki halkaların sonuncusu seyircilerdir. Sense bir *rhapsod* ve oyuncu olarak ortadaki halkasın. Şairler ise birinci halkadırlar. Tanrı aradaki bu araçları değerlendirerek gücünü başka şeylere geçirir ve bu sayede insan ruhunu nereye istiyorsa oraya çeker. Aynı Herakleia taşında olduğu gibi Musalara bağlı halkaları yanına asılı durumda olan, korodakilerin, koro öğretmenlerinin ya da yardımcılarının oluşturduğu zincir vardır. Bir şair bir Musa'ya bağlıdır, başka bir şair de başka bir Musa'ya. Her şair başka bir 536 b

Musa'ya bağlıdır. Biz buna şairlerin cezbe içinde olmaları diyoruz. İlk halkalara, yani şairlere başka halkalar da bağlanır. Bunlar da ilhamlarını diğer şairlerden alırlar. Kimileri Orpheus'tan[16] kimileri Musalardan ilham alırlar. Ancak çok sayıda şair Homeros'a bağlıdır, yani onun etkisi altındadır. Sen de bunlardan birisisin. Homeros'un etkisi altındasın. Başka şairlerin eserleri okunduğu zaman uyuyakalıyorsun, söyleyecek bir şey
c bulamıyorsun. Oysaki Homeros'tan bir şeyler okunduğu zaman aklını topluyorsun ve bir sürü düşünce geliyor. Çünkü söylediğin şeyler herhangi bir sanattan ya da bilgiden değil Tanrının ilhamıyla geliyor. Koro sanatçıları, etkisi altında bulundukları Tanrının onları harekete geçirmesiyle Tanrının şarkısını duydukları zaman bu şarkıya yakışan hareketleri ve sözleri hemen bulurlar. Diğer Tanrıların şarkıları ise onları hiç etkile-
d mez. Sen de bunlar gibisin İon. Homeros'un adı geçtiğinde söyleyecek bir sürü şey buluyorsun, diğer şairler söz konusu olduğunda söyleyecek bir şey bulamıyorsun. Bu durumun nedenini benden öğrenmek istiyorsun. Homeros'u övmek konusundaki becerin sanattan değil Tanrının isteğinden kaynaklanıyor.

İON: Güzel konuştun Sokrates! Ancak Homeros'u överken etki altında bulunduğuma dair bu kadar inandırıcı sözler söyleyeceğini beklemiyor-

16 Yunan mitolojisinde çaldığı müzikle ağaçları ve kayaları harekete geçirdiğine, canavarları yatıştırdığına inanılan şair.

dum. Bir de beni Homeros hakkında konuşurken dinlesen böylesi bir şeye kesinlikle sen de inanmazsın.

SOKRATES: Tabii ki seni dinleyeceğim. Ancak önce şu soruma yanıt ver: Homeros'un bahsettiği konular arasından hangisi hakkında iyi konuşursun, herhalde hepsi hakkında iyi konuşamazsın değil mi? e

İON: Hepsi hakkında iyi konuşurum Sokrates! Bundan emin ol.

SOKRATES: Homeros'un bahsettiği ama senin bilmediğin şeyler hakkında da mı?

İON: Homeros'un bahsettiği ama benim bilmediğim şeyler de neymiş? 537

SOKRATES: Homeros çoğu yerde çeşitli sanatlarla ilgili olarak konuşmuştur. Örneğin arabacıların sanatları hakkında. Mısraları hatırlayabilseydim bunları sana söylerdim.

İON: Ben hatırlıyorum sana söyleyeyim.

SOKRATES: Patroklos onuruna düzenlenen yarışta Nestor'un oğlu Antilokhos'a viraja dikkat etmesi konusunda neler söylüyordu?

İON:

Pırıl pırıl arabanın içinde sola doğru yavaşça eğil. b
Sağdaki atı övendire ve sesle dürt, dizgin de ver ona.
Soldaki alt viraj taşına o kadar yakından geçsin ki,
Sanatla işlenmiş olan tekerleğin başı
Sanki taşa değecekmiş gibi olsun.
Ama dikkat et taşa çarpmasın.

c SOKRATES: Yeterli. Homeros'un bu mısralarının doğru olup olmadığını kim söyleyebilir? Bir hekim mi yoksa bir arabacı mı?

İON: Tabii ki arabacı.

SOKRATES: Araba sürme sanatını bildiğinden dolayı mı yoksa başka bir nedenden mi?

İON: Araba sürme sanatını bildiğinden.

SOKRATES: Tanrı her sanata bir şeyleri bilme özelliği vermiştir, değil mi? Dümencinin sanatıyla bilinen bir şeyi hekimin sanatıyla bilemeyiz.

d İON: Elbette.

SOKRATES: Dülgerin sanatıyla bildiğimizi de hekimin sanatıyla bilemeyiz değil mi?

İON: Evet.

SOKRATES: Bütün sanatlar için aynı şey geçerli değil mi? Bir sanat sayesinde bildiğimiz bir şeyi başka bir sanatla da bilebilir miyiz? Ancak bundan önce şu soruya yanıt ver. Ortada iki sanat varsa bunlar birbirlerinden farklı şeylerdir değil mi?

İON: Tabii.

SOKRATES: Bana göre sanatlara ayrı ayrı isimler verilmelidir. Yani şu sanat bir şeyin bilgisi, bu sanat bir başka şeyin bilgisidir. Sen de aynı düşüncede misin?

İON: Aynı düşüncedeyim.

e SOKRATES: Peki her iki sanat da aynı şeylerin bilgisi olsa, yani aynı şeyleri öğretseler, onları birbirinden neden ayıralım? Örneğin elimde beş parma-

ğım olduğunu sen de ben de biliyoruz. Sana bu bilgiye her ikimizin de sayı sanatıyla mı yoksa başka bir sanat sayesinde mi sahip olduğumuzu sorsaydım, bana bunun aynı sanat yoluyla olduğu karşılığını verirdin.

İON: Tabii ki!

SOKRATES: Şimdi biraz önceki soruma yanıt ver. Bütün sanatlarda da aynı şey geçerli midir? Yani bir sanat bize bir şeylerin bilgisini veriyorsa bir başka sanat da başka şeylerin bilgisini vermelidir, değil mi? 538

İON: Ben de aynı düşüncedeyim Sokrates.

SOKRATES: O halde bir sanata sahip olmayan bir insan bu sanatla ilgili söylenen şeyler ya da yapılan işlerle ilgili bir karar veremez.

İON: Doğru söylüyorsun. b

SOKRATES: Biraz önce söylediğin mısralarla ilgili olarak Homeros'un doğruyu söyleyip söylemediğini, sen mi yoksa arabacı mı anlayabilir?

İON: Arabacı.

SOKRATES: Çünkü sen arabacı değil bir *rhapsod*sun, değil mi?

İON: Evet.

SOKRATES: Bir *rhapsod*un sanatı ile arabacının sanatı birbirinden farklıdır, değil mi?

İON: Evet.

SOKRATES: O halde onlar başka şeylerin bilgisine sahiptirler.

İON: Kuşkusuz.

SOKRATES: Homeros Nestor'un odasında Hekame-
c de'nin yaralı Makhaon'a su vermesini anlattığı pasajda şöyle der:

Pramnos şarabına, pirinç bir rendeyle, keçi sütünden yapılmış peyniri rendeledi,
Yanına da yiyecek olarak soğan koydu.

Homeros'un bu sözlerinin doğruluğunu bir *rhapsod*un mu yoksa hekimin mi sanatıyla anlayabiliriz?

İON: Bir hekimin sanatıyla anlarız.

SOKRATES: Homeros bir yerde de şöyle der:

d *Kırlarda yaşayan öküzün boynuna takılı,*
Doymak nedir bilmeyen balıklara ölüm saçan kurşun gibi
Derinlere daldı.

Bu sözlerin doğruluğunu *rhapsod*un mu yoksa balıkçının mı sanatıyla anlayabiliriz?

İON: Tabii ki balıkçının sanatıyla Sokrates.

SOKRATES: Peki şöyle bir varsayımda bulunalım.
e Sen bana şu soruyu sorsan: "Sokrates, Homeros'un mısralarında bu sanatlara ait parçalar buluyorsun. Acaba bir kâhinin doğru söyleyip söylemediğini anlamaya yarayacak parçalar da var mı?" Bu soruyu sorsan yanıt vermek çok kolay

olurdu. Homeros kâhinlik sanatından çok yerde söz eder. Örneğin *Odysseia*'da Melampos'un soyundan gelen Theoklymenos adaylara şunu söyler:

Zavallılar! Başınıza gelen bu dertler de ne böyle? 539
Başlarınız, kollarınız, bacaklarınız karanlığa gömülü.
Ağlamalarınız duyuluyor, gözünüzden yaşlar akıyor,
Giriş, avlu, her yer hayallerle dolu.
Erebos'a[17] *karanlıklara doğru gidiyorlar.*
Güneş gökyüzünden düşmüş, her yeri uğursuz bir sis b
kaplamış.

İlyada'da aynı konu hakkında bir sürü şey var. Örneğin surlardaki dövüşlerle ilgili olarak Homeros şöyle der:

İçlerindeki hendeği aşma isteğiyle beklerlerken,
Üzerlerine bir kuş geldi.
Yüksekte uçan ve orduyu sol tarafında bırakan bir kar- c
tal,
Pençesinde halen can çekişen kan rengi kocaman bir yılan taşıyordu.
Hayvan çırpınıyor, mücadeleden vazgeçmiyordu.
Geriye doğru kıvrıldı
Ve kendisini tutan kartalın göğsüne ve boynunun yanına vurdu.

17 Karanlık yeraltı dünyasının sembolü. Aynı zamanda Hades'in ilk bölümüdür.

Kartal can havliyle yılanı kalabalığın ortasına attı.
Sonra da bağırarak uçup gitti.

d Bana göre bu mısraları incelemek ve bunlarla ilgili bir karara varmak kâhinlerin işi olmalıdır.

İON: Haklısın Sokrates.

SOKRATES: Sen de aynı fikirdeysen doğru söylemiş oluyorsun. Şimdi sıra sana geçti. Ben *İlyada* ve *Odysseia*'dan hekimlik, kâhinlik ve balıkçılıkla ilgili parçalar ortaya koydum. Sen de *rhapsod*lar-
e la ilgili bir şeyler söyle! Sadece *rhapsod*ların sanatına dair şeyler olsun ki bu sayede bunlarla ilgili olarak sadece *rhapsod*lar bir karar verebilsinler.

İON: Eminim ki tüm parçalar *rhapsod*larla ilgilidir Sokrates.

SOKRATES: Hayır İon, tüm parçalar diyemezsin. Hafızan bu kadar kötü olamaz. Hem bir *rhapsod* için unutkanlık kötü bir şeydir.

540 İON: Neyi unuttum?

SOKRATES: *Rhapsod* ve arabacının sanatlarının ayrı şeyler olduğunu söylemiştin.

İON: Bunu unutmadım.

SOKRATES: Her ikisi de ayrı sanatlar olduğuna göre, onlar başka şeylerin bilgisidirler değil mi?

İON: Elbette.

SOKRATES: Ne *rhapsod*un sanatı her şeyin bilgisidir, ne de *rhapsod* her şeyi bilebilir.

İON: Evet, ama bazı şeyleri ayırmak gerekir.

SOKRATES: Sanırım şunu söylemek istiyorsun: Diğer sanatların hepsine ait şeyleri ayırmak gerekir. Ama senin sanatın her şeyi kapsamıyorsa bana kapsadığı şeyleri söyler misin? b

İON: Ben sanatım sayesinde bir kadın, bir erkek, bir köle, bir özgür adam, bir komutan ya da komutanın emrindekilerin söyleyeceği şeyleri bilirim.

SOKRATES: Sence *rhapsod*lar fırtınalı denizdeki gemileri kullanan dümencinin söyleyeceği şeyleri daha iyi mi biliyordur?

İON: Hayır bunu dümenci daha iyi bilir.

SOKRATES: Bir hastaya bakan hekimin söyleyeceği sözleri bir *rhapsod* daha iyi mi bilir? c

İON: Hayır.

SOKRATES: O halde kölenin söyleyeceği sözleri demek istedin.

İON: Evet.

SOKRATES: Yani demek istiyorsun ki bir kölenin azgın öküzleri yatıştırmak için söyleyeceği sözleri sığır çobanından daha iyi bir şekilde *rhapsod* bilir.

İON: Hayır bunu demiyorum.

SOKRATES: O zaman yün işleriyle uğraşan kadının yün işleri konusundaki sözlerini kastediyorsun.

İON: Hayır. d

SOKRATES: O halde askerlerini savaş için yüreklendiren komutanın sözlerini demek istiyorsun.

İON: Evet Sokrates, bu *rhapsod*un bileceği bir şeydir.

SOKRATES: Yani *rhapsod* ile komutanın sanatı aynı şey mi?

İON: Ben sadece komutanın söylemesi gereken şeyleri bilirim.

SOKRATES: Belki de iyi bir komutansındır, İon. Hem iyi bir binici hem de iyi bir kitaracı olduğunu varsayalım. Böyle bir durumda iyi ve kötü hayvanları ayırt edersin. Ama sana bunu hangi sanatından ötürü bildiğini sorsam ne yanıt verirsin?

İON: Binicinin sanatıyla derim.

SOKRATES: İyi kitara çalanları da kitaracının sanatıyla bilirsin, binicinin sanatıyla değil.

İON: Evet.

SOKRATES: Peki mademki askerlik işlerini biliyorsun, bunu komutanın sanatıyla mı yoksa *rhapsod*un sanatıyla mı biliyorsun?

İON: Bu ikisi arasında bir fark yoktur.

SOKRATES: Nasıl söylersin bunu? *Rhapsod* ve komutanın sanatları aynı şey mi yoksa birbirinden farklı şeyler mi?

İON: Bence her ikisi aynı sanattır.

SOKRATES: O halde iyi bir *rhapsod* aynı zamanda iyi bir komutandır.

İON: Bence böyle Sokrates.

SOKRATES: O halde iyi bir komutan da iyi bir *rhapsod*dur.

İON: Buna yanıtım hayır.

SOKRATES: İyi ama sence iyi bir *rhapsod* iyi bir komutan değil miydi? b

İON: Kuşkusuz.

SOKRATES: Sen Yunanistan'ın en iyi *rhapsod*u değil misin?

İON: Evet en iyisi benim.

SOKRATES: Peki Yunanistan'ın en iyi komutanı da sen misin?

İON: Bundan kuşku duyma Sokrates! Çünkü bu sanatı Homeros'tan öğrendim.

SOKRATES: Peki mademki Yunanlıların en iyi komutanı ve *rhapsod*u sensin. O halde neden *rhapsod*luk yapıp etrafta dolaşıyorsun da ordulara komuta etmiyorsun? Yoksa Yunanlıların başlarına altın çelenkler takılmış *rhapsod*lara ihtiyaçları var da komutanlara ihtiyaçları yok mu sanıyorsun? c

İON: Kentimiz sizin kentinizin egemenliği altında. Askerlerimizin komutası da sizde. Bu yüzden kentimizin komutana ihtiyacı yoktur. Öte yandan ben Atina veya Sparta'ya gelsem komutan seçilemem çünkü oradaki insanlar kendi komutanlarının yeterli olduğunu düşünüyorlar.

SOKRATES: Kyzikeli Apollodoros'u tanır mısın?

İON: O da kimmiş?

SOKRATES: Bu adam bir yabancı olmasına karşın defalarca Atinalılar tarafından komutanlığa seçildi. d Tıpkı yabancı olmasına karşın kentimizin komu-

tanlığına yükseltilen Androslu Phanosthenes ya da Klazomenialı Herakleides gibi. Durum böyle olduğuna göre kentimiz değerli bulduğu takdirde Ephesoslu İon'u neden komutan seçmesin? Neden ona da şerefli mevkiler vermesin? Siz Ephesoslu-
e lar Atina'dan göçmediniz mi? Ephesos diğer kentlerden aşağı durumda mı? Bunları boş verip asıl konumuza dönelim. Homeros'u övmek konusundaki becerin bir sanat ya da bilgiden kaynaklanıyorsa bana haksızlık ediyorsun demektir. Çünkü Homeros ile ilgili çok sayıda güzel şey bildiğini söyledin ama bunları bana anlatmadın, beni kandırdın. Hatta bununla da kalmayıp Homeros'un anlattığı konular arasında hangilerinde usta olduğunu defalarca sana sormama karşın bana yanıt vermek istemedin. Proteos[18] gibi davranıp şekilden şekle girdin. En sonunda da benden kurtulup
542 karşıma bir komutan olarak çıktın. Tüm bu şeyleri Homeros konusundaki becerini bana göstermemek için yaptın. Biraz önce söylediğim gibi Homeros hakkında söylediğin şeyler herhangi bir sanat ya da beceriden kaynaklanıyorsa beni aldatıyorsun, yok eğer bilgilerin bir sanattan kaynaklanmıyorsa, yani Tanrının ilhamıyla söylediğin şeylerse, hiçbir şey bilmeden Tanrının cezbesiyle bir şeyler söylüyorsan o zaman beni aldatmıyorsun demek-

18 Yunan mitolojisinde Poseidon'un oğlu ya da Poseidon'un adamlarından birisi olarak nitelendirilen Proteos'un en önemli iki özelliği geleceği görebilmesi ve dilediği zaman görüntüsünü değiştirebilmesiydi.

tir. Şimdi artık bir tercih yapman gerekiyor. Haksızlık yapan bir insan olarak mı Tanrısal bir insan olarak mı tanınmak istersin?

İON: İkisi arasında çok fark var Sokrates ama Tanrısal b
bir insan olarak tanınmak çok daha güzel bir şey.

SOKRATES: Tamam İon, sana göre daha güzel olan şeyi senden esirgemeyeceğim. Ama sen de Homeros'u bilgimle övüyorum dememelisin.

KAYNAKÇA

Anderson, H., *The Argument of Plato*, London, 1935.

Annas, J., *An Introduction to Plato's Republic*, Clarendon Press, Oxford, 1988.

Barker, E., *Greek Political Theory*, Methuen, London, 1964.

Barnes, J., *The Presocratic Philosophers*, Routledge and Kegan Paul, London, 1982.

Bluck, R. S., *Plato's Life and Thought*, London, 1949.

Brandwood, L., *A Word Index to Plato*, Leeds, 1976.

Brandwood, L., *The Chronology of Plato's Dialogues*. Cambridge University Press, Cambridge, 1990.

Bréhier, E., *Histoire de la Philosophie*, vol. I'*Antiquité et le Moyen-Age*, PUF, Paris, 1983.

Bremer, J., *Plato's İon: Philosophy as Performance*, Ribal Press, Texas, 2005.

Brommer, R., *Eidos et İdea. Étude sémantique et chronologique des uvres de Platon*, Assen, 1940.

Brun, J., *Platon et L'Académie*, Paris, 1960.

Cevizci, A., *Sokratik Diyaloglarda Yöntem* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 1984.

Cevizci, A. (der), *Platon Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, cilt 1: İdealar Kuramı, Ankara, 1989.

Cevizci, A., *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, 4. baskı, Asa Kitabevi, Bursa, 2007.

Coplestone, F., *A History of Western Philosophy*, 5th edit., 1. cilt, Burns Oates and Washbourne Ltd., London, 1966.

Cornford, F. M., "Mathematics and Dialectic in the *Republic* VI-VII I: *Noesis* and *Dianoia*, II: The Programmes of Education and Research", *Mind*, 41(1932) s. 37-52 ve 173-90.

Cornford, F. M., *The Republic of Plato, translated with introduction and notes by F. M. Cornford*, Oxford, 1966.

Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun I*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak, 1974.

Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun II*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak, 1975.

Eliade, M., *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi* (çev. A. Berktaş), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2003.

Eralp, H. V., *Platon I*, Hayatı, Eserleri, Sokratik Diyaloglar, İstanbul 1953.

Frazer, J. G., *The Growth of Plato's Ideal Theory*, New York, 1930.

Friedlander, P., *An Introduction to Plato* (Trans. by H. Meyerhoff), New York, 1958.

Furley, D. J., "Homer", *The Encyclopedia of Philosophy* (Ed. by P. Edwards), vol. 4, New York, Macmillan Comp., 1967, s. 61-63

Gould, T., *The Ancient Quarrel between Poetry and Philosophy*, Princeton University Press, Princeton, 1990, s. 35.

Görgemanns, H., *Platon*, Heidelberg, 1994.

Greene, W. C., "Plato's view of Poetry," *Harvard Studies in Classical Philology*, 29 (1918), s. 1-75.

Griswold, C., "Platon on Rhetoric and Poetry", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. N. Zatla), http://plato.stanford.edu/archives/fall 2005/entries.

Grube, M. A., *The Trial and Death of Socrates*, Indianapolis, 1975.

Guthrie, W. K. C., *Socrates*, Cambridge University Press, Cambridge, 1971.

Guthrie, W. K. C., *A History of Greek Philosophy*, vol. IV, *Plato, The Man and His Dialogues: Earlier Period*, Cambridge University Press, Cambridge, 1975.

Hare, R. M., *Plato*, Oxford University Press, Oxford, 1982.

Havelock, E. A., *A Preface to Plato*, Harvard University Press, Cambridge, 1982.

Irwin, T., *Plato's Ethic*, Oxford University Press, New York, 1995.

Jaeger, W., *Paideia: The Ideals of Greek Culture* (Trans. by G. Highet), 3 vols., New York, 1934.

Karasan, M., *Eflatun'un Devlet Görüşü*, MEB, İstanbul, 1947.

KÇAK; Klasik Çağ Araştırmaları Kurumu, Sempozyum II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.

Klosko, G., *The Development of Plato's Political Theory*, Methuen Inc., New York, 1986.

Kraut, R. (ed.), *The Cambridge Companion to Plato*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.

Laertios, Diogenes, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (çev. Candan Şentuna), İstanbul, YPK Yayınları, 2003.

Ledger, G. R., *Re-Counting Plato: A Computer Analysis of Plato*, Oxford University Press, New York, 1990.

Levinson, R. B., *In Defense of Plato*, Cambridge, 1953.

Liddle, H. G. – Scott, R., *Greek Lexicon*, Revised Edition by H. Stuart Jones, Oxford, 1973.

Macdowell, D., *The Law in Classical Athens*, Ithaca, 1978.

Mansion, S., *Le Jugement d'Existence chez Aristote*, Louvain, 1972.

Maranhao, T. (ed.), *The Interpretation of Dialogue*, Chicago University Press, Chicago, 1990.

Most, G. W., "Hesiod", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 351.

Most, G. W., "Homer", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 361.

Murray, P., *Plato on Poetry*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.

Nadaff, R. A., *Exiling the Poets: the Production of Censorship in Plato's* Republic, University of Chicago Press, Chicago, 2002.

Paksüt, F., "Platon'da Ahlak ve Eğitim", *KÇAK* II, s. 78-93

Peters, P. E., *Grek Felsefesi Terimleri* (çev. H. Hünler), Paradigma Yayınları, İstanbul, 2004.

Platthy, J., *Plato. A critical Biography*, Santa Clauss, 1990.

Platon, *–uvres Complètes* (traduction par V. Cousin), Paris, 12 cilt, 1922-40.

Platon, *Devlet* (çev. S. Eyüboğlu- M. A. Cimcoz), İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2010.

Platon, *Sokrates'in Savunması* (çev. A.Cevizci), Sentez Yayınları, Bursa, 2008.

Platon, *Yasalar* (çev. C. Şentuna – S. Babür), Ara Yayıncılık, İstanbul, 1988.

Rosen, S., *The Quarrel Between Philosophy and Poetry*, Routledge, Chapman, and Hall, New York, 1988.

Ross, D., *Plato's Theory of Ideas*, Oxford University Press, Oxford, 1951.

Santas, G. X., *Socrates: Philosophy in Plato's Early Dialogues*, Routledge and Kegan Paul, London, 1979.

Saunders, T. J., *Introduction to İon*, Penguin Books, London, 1987.

Shorey, P., *The Unity of Plato's Thought*, Chicago University Press, Chicago, 1903.

Shorey, P., *What Plato Said?*, Chicago University Press, Chicago, 1933.

Stenzel, J., *Plato's Method of Dialectic* (trans. by D. J. Allan), New York, 1973.

Strauss, L. – Cropsey, J., *History of Political Philosophy*, University of Chicago, Chicago, 1963.

Taylor, A. E., *Plato: The Man and His Work*, 7th edit., London, 1971.

Vogel, C. J. de, *Rethinking Plato and Platonism*, Leiden, 1986.

Wedberg, A., "İdealar Kuramı", *Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, cilt 1. *İdealar Kuramı* (der. A. Cevizci), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.

Zeller, E., *Grek Felsefesi Tarihi* (çev. A. Aydoğan), Say Yayınları, İstanbul, 2004.

Platon, hiç kuşku yok ki düşünce tarihinin en önemli ve etkili filozoflarından biridir. Felsefenin kurumsallaşmasına ve felsefede yazılı geleneğin oluşmasına katkıda bulunmuş, iki dünyalı metafiziğiyle bütün bir Ortaçağ düşüncesini belirleyecek olan idealist felsefe geleneğinin başlatıcısı olmuştur. Hıristiyan Ortaçağ felsefesine ve İslam düşüncesine etkisi bakımından da ayrıca önem taşıyan Platon, düşünce tarihi boyunca tartışılan tüm problemleri yüzlerce yıl öncesinden ele almış ve ilk büyük felsefi sistemi inşa etmiştir.

Platon'un en kısa diyaloglarından biri olan *İon*'un ana konusu şiirdir. Platon, *Devlet*'te şiire entelektüel açıdan yönelttiği sert eleştirileri *İon*'da uzun bir argümanla ortaya koyar. Diğer diyaloglardan farklı olarak *İon*'da tamamen şiire ve sanat eleştirisine odaklanır. Ona göre şiire dayalı bir eğitim anlayışından felsefeye dayalı yeni bir eğitim anlayışına geçilmelidir.

Bu anlamda *İon*, Platon'un *Sokrates' in Savunması*'nda başlayan, *Devlet*'te doruk noktasına erişecek ve nihayet şairlerin, tragedya yazarlarının sansürlenip ideal devletten atılmalarına kadar varacak eleştirisinin en önemli uğraklarından ya da adımlarından birini oluşturmaktadır.

internet satış:
saykitap.com
7,50 TL
ISBN 978-975-468-924-2
9 789754 689242
SAY YAYINLARI

f facebook.com/sayyayinlari
t twitter.com/sayyayinlari
instagram.com/sayyayincilik